

مروری بر شناسایی شاخص‌های مجموعه گردشگری بومگردی منطقه شیروان با نگاهی به مفهوم شهر خلاق

تاریخ دریافت: ۱۳/۰۷/۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۱۵/۰۸/۱۴۰۰

کد مقاله: ۶۴۹۹۲

سید جواد اسدپور^۱، پریسا ابراهیمی سه یک آب^۲

چکیده

گردشگری به‌عنوان بزرگ‌ترین صنعت خدماتی دنیا، نقش و جایگاه ویژه‌ای در توسعه منطقه و شهر دارد. گردشگری خلاق شکل جدیدی از گردشگری فرهنگی است و به بازدیدکننده‌ها و گردشگران امکان می‌دهد از طریق شرکت فعال در برنامه‌های آموزشی بومی، قابلیت‌های خلاقانه خود را به منصه ظهور برسانند. از این رو تمامی ابعاد و زمینه‌های گردشگری بومگردی شیروان را باید به‌خوبی شناخت و در جهت توسعه واقعی منطقه بکار گرفت، لذا جهت استفاده حداکثری از قابلیت‌های بومی در مجموعه‌ای که دارای پتانسیل‌های گردشگری متنوع و منحصر به فرد و خلاقمند باشد و نیز در محرومیت زدایی منطقه مؤثر واقع گردد، ضروری است. شهر شیروان در استان خراسان شمالی، دارای جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی است و می‌تواند از جمله کانون‌های پرجاذبه برای توسعه گردشگری ایفای نقش کند. مقاله حاضر با استفاده از تحقیق کاربردی از نظر ماهیت توصیفی و تحلیلی است، در این پژوهش ابتدا شاخص‌های نظری مؤثر در بومگردی گردشگری تبیین شده و سپس به بررسی معیارهای کالبدی رونق بخشی منطقه در قالب متغیرهای شهر خلاق و شاخص نظری شهر خلاق پرداخته شد. یافته‌های به‌دست آمده با توجه به آمارهای بررسی شده نشان می‌دهد که تمایلات و پتانسیل‌های جامعه میزبان (سرویس‌دهندگان) و جامعه گردشگران (سرویس‌گیرنده) در کنار خصوصیات منطقه‌ای شیروان و سازگاری منطقه با مفهوم شهر خلاق و عوامل بومگردی آن برای حصول رسیدن به هسته‌ای کوچک از شهر خلاق ارتباط مستقیم دارد.

واژگان کلیدی: گردشگری خلاق، تنوع فرهنگی، شهر خلاق، بومگردی

۱- استادیار گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

sja.1075@gmail.com

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

جامعه بین المللی اکوتوریسم TIES تعریف فراگیری برای اکوتوریسم (بومگردی) ارائه داده است: اکوتوریسم (بومگردی) سفری مسئولانه به مناطق طبیعی است که در آن محیط زیست، حفظ و بر رفاه مردم محلی تأکید شود. (ابراهیم عطازاده، مهناز محمودی زرنی، پاییز ۱۳۹۶) در واقع در بوم گردی استمرار منافع بلند مدت مطرح است که در این رابطه افزایش مشارکت افراد محلی (جامعه میزبان)، حفظ یکپارچگی و انسجام فرهنگی و همبستگی اجتماعی و احترام به فرهنگ بومی، سازگاری برنامه های گردشگری پایدار با دیگر برنامه ریزی های محلی، منطقه‌ای و ملی نیز از جمله دیگر ویژگی ها و اهداف این نوع از گردشگری توصیه شده است. (امین دهقانی و مهدی میرزاده کوهشاهی، ۹۵) بومگردی، تحولات بسیاری را به یک جامعه ارائه میکند و لذا جوامع مخاطب باید در مورد تمایلات و توقعات خود از این پدیده عکس العمل نشان دهند. بومگردی نه تنها وسیله مناسبی در اختیار گردشگران، دولت‌ها و دانشمندان میگذارد تا از مناطق حفاظت شده حمایت کنند بلکه میپذیرد که جوامع محلی نیز باید در فرآیند تدوین و اجرای موفق یا ناموفق سهیم باشند. (اعظم بهرامی، همایون فرهادیان، شهریور ۱۳۸۲).

طبق اعلام سازمان گردشگری جهانی، گردشگری پایدار فرآیندی است که باعث بهبود کیفیت زندگی میزبانان، تامین تقاضای بازدید کنندگان با حفاظت منابع طبیعی و انسانی می شود. (ملکی و همکاران، ۱۳۹۹) یکی از اشکال گردشگری که در دهه های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ مطرح شده است، "گردشگری خلاق" است که به طور موثری جامعه را در جهت نیل به توسعه پیش می برد. (آمارنامه های گردشگری سازمان ملل، ۲۰۰۸) و نسل سوم گردشگری را بر آن نام نهاده اند. در گردشگری خلاق، یک گردشگر در بطن جامعه و فرهنگ و شهرسازی بومی قرار می گیرد از این رو گردشگری فرهنگی بستر ساز گردشگری خلاق است (محمد رحیمی، فاطمه پازند، زمستان ۱۳۹۵)

رسیدن به گردشگری خلاق ریشه در مفهوم شهر خلاق دارد، در سال ۲۰۰۴ با ایجاد شبکه جهانی شهرهای خلاق به ایده ای تبدیل شد که مرزهایی فراتر از اروپا و آمریکا را نیز درنوردید. (امیرحسین شبانی، محمد سعید ایزدی، ۱۳۹۳) که قادرند راه حل های جدیدی برای مشکلات روزمره شان ارائه دهند. مفهوم دیگر شهر خلاق بر تولیدات فرهنگی متمرکز است، یعنی تولید کالاها و خدمات فرهنگی با فعالیتهایی در ارتباط قرار می گیرند (خوراسگانی و همکاران، ۱۳۹۰) زایش این مفهوم در مطالعات بومگردی گردشگری و شهر خلاق (نظریه ها) حاصل تلاش برای دستیابی به تمامی زمینه‌های توسعه است، "گردشگری تاکید بر مفهوم شهر خلاق" مسافران را به سمت هنر و خلاقیت می کشاند و به آن ها کمک میکند لحظات منحصر بفردی را با جوامع محلی بگذرانند و از طرفی به کانونی برای آموزش گردشگران که حس خلاقیت را در آن بیدار می کنند، میتواند نقطه قوتی باشد. با توجه به ضرورت موضوع پژوهش درخصوص ایجاد مجموعه گردشگری بومگردی، در این پژوهش سعی شده تا معیارهایی که در جهت رونق بخشی فرهنگی- اجتماعی مؤثر است مورد بررسی قرار گرفته شود. در این پژوهش بررسی ارتباط بین مقرر کردن معیارهای گردشگری خلاق با خصوصیات منطقه‌ای در مجموعه در جهت حفظ هر چه بیشتر هویت فرهنگی و احیای ارزش های محلی مؤثر بر پایداری مجموعه گردشگری نیز مورد بررسی قرار گرفت.

۲- پیشینه پژوهش

تولایی (۱۳۸۴) در مقاله‌ای با عنوان «بوم گردی با تأکید بر جاذبه‌های گردشگری استان گلستان»، درصد ارائه مدلی برای تحقق بوم گردی پایدار است، تفریق کنترل تالاب‌های گمیشان، آلاگل و آجی گل با توجه به میزان شکنندگی و آسیب پذیری آن ها به سازمان حفاظت از محیط زیست، مسیریابی دوباره جاده اصلی تهران - مشهد با توجه به خسران های زیست محیطی که گردشگران در این گنجینه ملی ایجاد کرده اند و مجهز کردن جاذبه‌های طبیعی استان به ویژه پارک جهان نما به امکانات و تأسیسات گردشگری، از جمله پیشنهاد های این مقاله است. (تولایی، سمین، ۱۳۸۴: ۱) فرجی راد و احسانی (۱۳۹۰) پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر اقامتگاه های (خوشه سار بوم گردی) بر ارتقاء سطح زندگی جامعه محلی (با تأکید بر روستای گرمه و شیب دراز)» انجام دادند. نتایج پژوهش گویای آن است که وجود اقامتگاه های بومی در مناطق روستایی مد نظر باعث ارتقاء و بهبود کیفیت زندگی جامعه بومی شده که این امر یکی از ویژگی های اصلی اکوتوریسم است. یافته‌های پژوهش نشان دهنده آن است که سیاست های توسعه اکوتوریسم در ایران، نیازمند دقت در بستر سازی هماهنگ با نیازهای واقعی اکوتوریسم براساس اصول توسعه پایدار است همچنین می باید برنامه ریزی هایی برای جلب مشارکت سرمایه گذاران بومی در مناطق اکوتوریستی انجام شود تا به جای سرمایه گذاری های کلان برای ساخت هتل های چند ستاره در دل مناطق طبیعی و ایجاد تعارضات فرهنگی و معضلات زیست محیطی، با جلب مشارکت سرمایه گذاران بومی و هدایت آن ها در مسیر درست، زیرساخت های مناسب توسعه اکوتوریسم فراهم شود. (احسانی؛ فرجی راد، ۱۳۹۰). نیک نژاد و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «آثار زیست محیطی گردشگری با تأکید بر اکوتوریسم»، آثار مثبت و منفی زیست محیطی گردشگری طبیعی یا بوم گردی را بررسی کردند (نیک نژاد و همکاران، ۱۳۹۲).

مسرووری جنت و فلاحت (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «نقش بوم گردی در توسعه پایدار اکولوژیک (نمونه موردی: بوم گردی در پارک جنگلی لویزان)»، بوم گردی را شاخصی با جهت گیری به سوی پایداری اکولوژیک و توسعه شهر دانستند و آن را شناسایی و ارزیابی کردند. (مسرووری جنت؛ فلاحت، ۱۳۹۴)

عزت پناه و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «امکان سنجی توسعه بوم گردی در شهرستان علی آباد کتول با مدل GIS و SWOT، راهبرد مناسب توسعه کاربردی اکوتوریسم را در شهرستان علی آباد کتول واقع در استان گلستان بررسی کردند. عزت پناه، ۱۳۹۴). لطفی و همکاران (۱۳۹۴) با «سنجش نگرش مردم به نقش آموزش در تمایل به کار آفرینی بوم گردی در منطقه کویری و بیابانی خور و بیابانک» به این نتیجه دست یافتند که بین توسعه کارآفرینی اکوتوریستی و میزان آموزش و آگاهی رابطه معنادار و همبستگی مثبتی (مستقیم) وجود دارد؛ بر این اساس با افزایش میزان آموزش و آگاهی، میزان کارآفرینی اکوتوریستی نیز در منطقه مد نظر توسعه و افزایش می یابد. (لطفی؛ رمضان زاده؛ ابراهیمیان، ۱۳۹۴) میرزاده کوهشاهی و دهقانی (۱۳۹۵) با «بررسی نقش پتانسیل‌های بوم گردی بندر عباس در جذب گردشگران» دریافتند این شهرستان از لحاظ منابع طبیعی، جذایت های پیرامون و دسترسی، از وضعیت مناسبی برخوردار است اما از نظر امکانات رفاهی گردشگران کمبودهایی دارد که لازم است دولت و بخش خصوصی برای رفع این کمبودها اقدام کنند. (دهقانی، مهدی؛ میرزاده کوهشاهی، ۱۳۹۵) سرایی و قاسمی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی وضعیت گردشگری و بوم گردشگری شهر ورزنه» با بهره گیری از مطالعات میدانی و فن SWOT دریافتند این منطقه می‌تواند با داشتن توانمندی ها و جاذبه‌های طبیعی و زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی همراه با مدیریت یکپارچه، تبدیل به یکی از قطب های مهم بوم گردی شود. (سرایی؛ قاسمی، ۱۳۹۳).

سوریا و گورن (۲۰۱۲) پژوهش خود را با عنوان «تولید سوغات در گردشگری اجتماع - محور و کاهش فقر در تایلند» به انجام رساندند، یافته ها نشان می‌دهند که فعالیتهای گردشگری ناشی از تولید سوغات می‌تواند درآمد را در بین فقرا پخش و پس از آن کاهش فقر در یک روستا را شامل شود که در عمل به آن گردشگری اجتماع محور می گویند؛ اما پیش شرط گردشگری اجتماع محور هسته گردشگری است چرا که بدون هسته گردشگری، گردشگران برای خرید سوغات در روستاها نخواهند آمد. در این بین برای پایداری اجتماع محور نیاز به توزیع چند عامل برای حفظ اجتماع محوری نیاز است. (Syria; Goren 2012)

کونتو جورجیلاس و همکاران (۲۰۱۴) پژوهشی را با عنوان «عوامل موفقیت در گردشگری اجتماع محور در تایلند: نقش شانس، حمایت خارجی و رهبری محلی» انجام دادند. نتیجه در مورد عواقب منفی مختلف اجتماعی و محیط زیستی از رشد سریع، اما در میان این گسترش انفجاری گردشگری معمولی، یک داستان کمتر شناخته شده می باشد که اخیراً پدید آمده است. در این مقاله به بررسی مطالعه موردی روستای مای کامپونگ که در سراسر کشور تایلند به‌عنوان ویرترین جامعه و به‌عنوان خوش شانس ترین از نظر شرایط جغرافیایی و جوی مشهور می باشد (Kontogeorgopoulos et al. 2014).

جعفر و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهش خود با عنوان «جامعه محلی و توسعه گردشگری؛ مطالعه موردی: مقصد کوهستانی روستایی»، مسئله آثار توسعه گردشگری را بررسی و مطالعه کردند، نتایج مورد بررسی نشان می‌دهد که مشارکت محلی از پیامدهای طبیعی پروژه های مهم گردشگری است و در حقیقت گردشگری یک پاسخ مؤثر به بسیاری از مشکلات روستایی بوده است. علاوه بر این، از مزایای گردشگری، تشویق جوامع محلی برای شرکت در برنامه های توسعه گردشگری میباشد. (Jafar et al. 2015).

ربکا و همکاران (۲۰۱۵) در «بررسی نقش اقامتگاه های بوم گردی بر توسعه پایدار گردشگری کشور کنیا» به این نتیجه رسیده اند که اکولوژها با افزایش آگاهی جوامع محلی و تغییر نگرش آن ها و مسئولان دولتی به محیط طبیعی، در حفاظت از توانمندی های طبیعی و توسعه گردشگری مؤثرند و با توجه به هجوم گردشگران به مناطق طبیعی با ارائه خدمات اقامتگاهی از آسیب رساندن به آن ها جلوگیری می کنند (Rebecca et al. 2015).

۳- گردشگری خلاق

نخستین شخصی که بحث مناطق و شهرهای خلاق را مطرح کرد ریچارد فلوریدا است. او در سال 2002 اولین کتاب خود را تحت عنوان "گردشگری خلاق" منتشر کرد و پس از آن در سال 2005 کتاب دیگری را برای تقویت موضوع منتشر کرد. در سال 2007 نیز آلن اسکات با استفاده از ادبیاتی که ریچارد فلوریدا مطرح کرده بود مباحثی را در ارتباط با شهرها و مناطق خلاق پیرامون چگونگی پیشبرد مزیت های رقابتی و ظرفیت های موجود در شهرها به سمت خلاقیت بیشتر و چگونگی تقویت مزیت های رقابتی و ظرفیت های خلاقیت را با استفاده از سیاست گذاری های منطقه‌ای مطرح ساخت. (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۲) گردشگری خلاق یک گرایش تازه نیست بلکه یکی از کهن ترین انگیزه های سفر است. نمایش میراث فرهنگی یک مکان که احساسات را بر می انگیزد و دانش ناشناخته ای را به افراد منتقل میسازد. در گردشگری خلاق گردشگران به طور فعال در دوره ها و تجربه های آموزشی ویژه در مقصد شرکت میکنند. به این ترتیب بودن با عمل کردن ترکیب می شود. این نوع سفر بسیار تعاملی

بوده و پاسخگویی نیاز امروزی افراد فراوانی است که به دنبال مشارکت، رشد شخصی و اصالت هستند. بی شک محیط زندگی به ما تجربه‌ها و انگیزه‌هایی می‌دهد اما در یک مقیاس محدود ساده‌ترین و لذت‌بخش‌ترین شیوه افزایش شناخت دنیا و هم‌زمان رشد شخصی، سفر است اما با منفعل بودن و نزدیک نشدن به فرهنگ و بافت یک مکان، این فرصت از دست می‌رود. برای آموختن، برانگیخته شدن و رشد کردن باید در فرهنگ محلی و بومی غوطه‌ور شد. یونسکو با الهام از عبارت گردشگری خلاق شبکه شهرهای خلاق را پدید آورد تا این شهرها دست به دست هم دهند و گوناگونی فرهنگی و توسعه پایدار شهری را تحقق بخشند که پیوستن به شبکه شهرهای خلاق و خود نیاز به داشتن صنایع خلاق است. (محمد رحیمی، فاطمه پازند، زمستان ۱۳۹۵)

۴- تنوع فرهنگی

سرشت گردشگری در مواجهه گردشگر با جامعه میزبان و فرهنگ آن شکل می‌گیرد. گردشگری مجموعه‌ای تأثیرات مثبت و منفی فرهنگی را دربردارد که بیشتر متوجه جوامع توسعه نیافته می‌باشد. (وحید سنایی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی تهران) تنوع فرهنگی از جهت‌های مختلفی قابل بررسی است که می‌توان یکی از مهمترین آن‌ها را در بحث هویت فرهنگی جستجو کرد. بنابراین فرهنگ خود محیطی است که فد، خصلت‌ها و شخصیت خود را در آن شکل می‌بخشد. فرهنگ محیطی است که تمدن معینی را بازمی‌تاباند و انسان متمدن چارچوب آن محیط حرکت می‌کند. فرهنگ نقش هویت بخشیدن به محیط را دارد و به‌عنوان شاخص و معرف محیط عمل می‌کند و محیط (محیط طبیعی) از طریق فرهنگ موجود در ن، حیات، هویت و شخصیت می‌یابد. بنابراین تبلور و تجلی فرهنگ جامعه به هر محیط، هویت و شخصیت خاصی می‌بخشد و طبعاً درجه و اعتبار محیط (مکان) به چگونگی فرهنگ آن مکان بستگی دارد. به میزانی که فرهنگ غنی‌تر باشد، این‌ها به مکان ارزش و اقتدار می‌بخشد و توانایی توسعه و گسترش و حتی سلطه می‌یابد (موسوی؛ مرادی زاده؛ رزمجویی، ۱۳۹۳) با رشد سریع گردشگری فرهنگی در دنیا، گردشگران علاقه فزاینده‌ای را به تاریخ میراث فرهنگی از خود بروز داده‌اند. اکنون میراث فرهنگی و گردشگری برای مردم به یک موضوع آشنا تبدیل شده و روز به روز نسبت به آن کنجکاوی بیشتری نشان می‌دهند بنابراین توجه و کاربست ارزش‌ها در مدیریت فرهنگی و تعاملات بین فرهنگی بسیار مؤثر خواهد بود. در این شرایط است که گردشگری می‌تواند موجب حفاظت از میراث فرهنگی شده و محرک احیای ارزش‌های محلی و الگوهای فرهنگی‌ای باشد که در حال نابودی است. (عباس زاده و همکاران، ۱۳۹۴)

۵- شهر خلاق

شهر خلاق به‌عنوان مکانی که صنایع خلاق در آن متمرکز و مورد حمایت هستند ارائه شد. بر اساس این تعریف شهر خلاق می‌تواند به‌عنوان شهری با بالاترین حضور بالفعل (یا قابلیت‌های بالقوه برای جذب) طبقه خلاق تعریف گردد. فلوریدا پیشنهاد می‌کند که برای جذب این گروه، شهرها باید فرهنگ، تنوع فرهنگی و زیرساخت‌های لازمشان را ارتقاء دهند و ما در این پژوهش تعریف ساساکی را مبنای تعریف شهر خلاق قرار می‌دهیم. بر طبق تعریف ساساکی در شهر خلاق که مقوله فرهنگ و صنعت از حیث خلاقیت غنی بوده، اساس کار بیان آزادانه فعالیت‌های خلاقانه مردم استوار است و در عین حال، این شهر مجهز به نظام اقتصادی مترقی و انعطاف‌پذیری است که از تولید انبوه فاصله می‌گیرد. (شبانای؛ ایزدی، ۱۳۹۳)، اگرچه مفهوم شهر خلاق شامل ابعاد مختلفی است؛ اما ایده اصلی که در پشت آن نهفته، این است که خلاقیت با موقعیت یک مکان خاص به نحوی در ارتباط است. این موضوع دارای پیامدهای مهمی برای خلاق و سیاست‌های حمایت از صنایع خلاق از یک سو و توسعه شهر و سیاست شهری از سوی دیگر است. (خان محمدی، قلعه نوبی، ۱۳۹۵) ایده شهر خلاق بر بهتر شدن محیط زندگی و ارتقاء کیفیت زندگی به واسطه تفکرات نو شهروندان تأکید دارد. بکارگیری اصول شهر خلاق در طراحی می‌تواند زمینه‌هایی برای بازده اقتصادی، ارتقاء زیبایی‌های بصری، در محیط‌های شهری به وجود آورد. (محمد گل‌مکانی و شکبیا کریم‌خواه، ۹۵)

۶- بومگردی

اتحادیه جهانی حفاظت (Wcu) در کتاب «اکوتوریسم، اصول، تجربیات و سیاست‌ها» تألیف مگان اپلرود آورده است: سفری مسئولانه از نظر محیط زیستی است که به‌منظور لذت بردن از مناطق نسبتاً بکر طبیعی (و هرگونه ویژگی فرهنگی موجود در منطقه از گذشته و حال) ترتیب داده و باعث ترویج حفظ محیط‌زیست می‌شود. در طول این سفر، گردشگران کمترین تأثیرات منفی را بر منابع طبیعی می‌گذارند و مردم بومی در سود حاصل از فعالیت‌های اجتماعی - اقتصادی شریک می‌شوند. برگزینندگان این نوع سفرها ترجیح می‌دهند سفرهایی را در دل مناطق طبیعی داشته باشند که آن‌ها را به طبیعت نزدیک می‌کند (عناستانی؛ مظفری ۱۳۹۷). در بومگردی انگیزه اصلی مسافرت به طبیعت، مشاهده‌ی جذابیت‌های طبیعی یک منطقه؛ شامل ویژگی‌های فیزیکی و

فرهنگ بومی است و بوم گرد (اکوتوریست) پس از مشاهده ی جذابیت ها، بدون اینکه خللی در آن ها ایجاد کند و به تخریب آن ها بپردازد، محل را ترک می کند و به دیگر علاقه مندان اجازه می دهد که از آن جذابیت ها استفاده کنند. (دهقانی؛ میرزاده، ۱۳۹۵)

۷- ابزار و روش پژوهش

این تحقیق پژوهشی کاربردی از نوع کیفی است و روش مورد استفاده توصیفی، تحلیلی بوده و از ابزارهای مشاهده، راستی آزمایی و انطباق بخشی و تدقیق داده های مستند شده که مبتنی بر داده های ثانویه مستخرج از مطالعات متون و منابع کتابخانه ای می باشد، در بخش بررسی آراء و نظرات صاحب نظران و اندیشمندان مرتبط با موضوع بومگردی گردشگری و ارزش های توسعه آن، برای حصول شاخص های نظری و متغیرهایی که در جهت استخراج معیارهای رونق بخشی فرهنگی-اجتماعی مجموعه بومگردی مبتنی بر شهر خلاق تدوین گردید تا به نتیجه مطلوبی که میتواند نیازهای جامعه محلی و در مقابل انتظارات گردشگران از یک مکان خلاق اولیه است، استفاده کرد. سپس با مراجعه به تحلیل های کیفی انجام شده بر داده های اولیه گردآوری شده از مطالعات آماری، ارقام منطقه، مطالعات میدانی و مشاهده و شناخت محدوده مورد مطالعه برای حصول مصادیق عملکردی و کالبدی که جهت استخراج معیارهای گردشگری خلاق سازگار با خصوصیات منطقه در مجموعه تدوین گردید تا به ویژگی های مطلوبی که بتواند هویت فرهنگی و ارزش های محلی را احیاء کرده و تاثیرات مثبتی بر شهر و منطقه بگذارد، مورد استفاده قرار گیرد.

۸- شهر شیروان و رابطه آن با مفهوم شهر خلاق

شیروان در استان خراسان شمالی یک محدوده جغرافیایی کوهستانی با وسعتی برابر ۳۷۸۹ کیلومتر مربع است، از شمال به پایتخت کشور ترکمنستان شهر عشق آباد، از جنوب به شهرستان اسفراین، از شرق به شهرستان فاروج و از غرب به بجنورد محدود می شود. ایجاد مجموعه بوم گردی بر اساس ویژگی های معماری بومی می تواند این حس را به مخاطبان نشان انتقال دهند که حداقل برای مدت کوتاهی از استرس زندگی شهری فاصله گرفته و می توانند مانند نیاکانشان، خود به طور مستقیم برای تهیه مواد غذایی مورد نیازشان تلاش کنند (نان بپزند، شیر بدوشند، سبزی بچینند و...)، یا با کمک مردم محلی با روند شکل گیری صنایع دستی آن منطقه آشنا شوند، گردشگری و بوم گردی می تواند در رشد و توسعه منطقه تاثیر گذار باشد. پدیده ای که در مجموعه گردشگری رخ میدهد از آن به عنوان هسته ای از شهر خلاق یاد می شود، در حقیقت مجموعه ای را به تصویر می کشد که می تواند از همه آحاد مردم جامعه شیروان در حد سطح و با هر توانی استفاده کرده، که در فرهنگ شهر خلاق به این افراد، طبقه ی خلاق میگویند؛ و از تمام ظرفیتهای صنایع بومی در خلق آثار جدید بهره برده و استفاده از پتانسیل های فکری، هنری و نوآورانه ی مردم نهایت عرضه را ببرد، پوشش تنوع فرهنگی شیروان خود را در عرصه جامعه میزبان، با آهنگی توسعه ای وارد عرصه بهره وری و رقابت پذیری می نماید، استفاده از هنر برای نمایش نوآوری و طراحی و توسعه آن می تواند انقلابی در کل منطقه بوجود آورد. با گسترش فضای خلاقیت و نوآوری در مشخصه های ارزشمند شهر شیروان همچون: موسیقی سنتی محلی - فطیر پزی - گلیم و جاجیم بافی-قالی بافی- صنایع غذایی -چارق دوزی- عروسک دوزی کوردی- خیاطی و دوخت لباس محلی و ... که تحقق ارتباط گردشگران و افراد محلی بوجود می آید و در نتیجه درگیری و ارتباط گردشگر با هنر و فرهنگ محلی و تجربه خلق آثار محلی که افزایش ظرفیت تولید ایده و خلاقیت در مجموعه را در پی داشته و تبدیل ایده به واقعیت چرخه مجموعه می گردد.

۹- بحث و تحلیل داده ها

پژوهش مورد نظر جهت طراحی مجموعه گردشگری بومگردی با مفهوم شهر خلاق مطابق با تحلیل داده های به دست آمده نظریات اندیشمندان و پژوهشگرانی که در این زمینه به تحقیق و پژوهش مشغول بودند جمع آوری و در قالب متغیرها و شاخص های نظری هر یک جمع بندی کلی صورت گرفته سپس به بررسی مقایسه ای شباهتها و تفاوتها پرداخته ایم و در پایان به نتیجه گیری با توجه به هدف اصلی و نیازها و تمایلات یک جامعه محلی خلاق محور و انتظارات و تمایلات گردشگران خلاق به تبیین معیارهای کالبدی شاخص های نظری و متغیرهای طراحی مجموعه بومگردی جهت رونق بخشی فرهنگی - اجتماعی جامعه محلی دست یافتیم.

جدول ۱- شاخص‌های نظری پژوهش

جمع بندی آراء و نظرات خارجی و داخلی					
منبع	شاخص نظری	متغیر	منبع	شاخص نظری	متغیر
همکاران، ۲۰۰۸ پنجوس و	شکل گیری جریان تبادل اجتماعی گردشگری مشارکت بومی در گردشگری	شهرت بیشتر روستا، هویت بخشی به روستا	۱۳۸۵ فولاد	بوم گردی پایدار حفاظت محیطی همزیستی	ایجاد اشتغال مستقیم و غیر مستقیم، جذب منابع مالی، گسترش مشاغل خدماتی
Stone & Rogerson. 2011	ارتباطات خلاقانه ارتباطات و تبادل اجتماعی گردشگری حفاظت محیطی	ایجاد فرصتهای شغلی جدید گسترش فرهنگ استفاده از غذاهای سالم محلی جلوگیری از مهاجرت	فرعی راد و احسانی، ۱۳۹۰	بررسی تأثیر اقامتگاهها زیست محیطی، سرزندگی طبیعت گرایی	زمینه سازی برای گردآوری اطلاعات در زمینه فرهنگ و هنرهای بومی و توسعه بازارهای محلی، انجام مراسم مختلف محلی تنوع بخشی به منابع درآمدی
Suriya & Gruen. 2012	صنایع فرهنگی کارآفرینی، محوریت بازار ورود گردشگران علمی و خارجی داشتن ذهنیت اقتصادی به گردشگری	حضور نخبگان در روستا توسعه راههای ارتباطی ایجاد دوگانگی فرهنگی	همکاران، ۱۳۹۲، نژاد و	آثار گردشگری نوع ارتباط محیطی، همزیستریا، هویت گرایی انسان محوری	تأمین مالی برای مناطق حفاظت شده
Lee, Jan & Yang. 2013	تعاملات اجتماعی هویت گرایی انسان محوری سازگاری محیطی	حفاظت از محیط زیست و طبیعت کاهش بهره برداری بی رویه کشاورزی	فاسمی، ۱۳۹۳، سزایی و	کارآفرینی مشارکت زیست پذیری	تنوع بخشی به تولیدات کشاورزی ایجاد درآمد برای ساکنان، گسترش ناهنجاری
Kontogeor gopoulos. 2014	بهبود کارایی بهبود وضعیت منظر و سیمای مسکن روستایی و الگوی ساخت و ساز	بهبود الگوی معماری بومی	فلاحت، ۱۳۹۴، مسروری	میراث تاریخی تغییر کارکردی فرهنگ محلی	توسعه همکاری های محلی توجه به خانه های تاریخی و نگهداری آنها

سال چهارم، شماره ۳ (پیاپی: ۱۵)، پاییز ۱۴۰۰

جدول ۲- معیارهای کالبدی رونق بخشی

شاخص‌های نظری شهر خلاق	متغیرهای شهر خلاق
<ul style="list-style-type: none"> بومگردی پایدار حفاظت و نوع ارتباط محیطی کارآفرینی و مشارکت، آثار گردشگری زیست محیطی سرزندگی طبیعت گرایی تقویت و توسعه گردشگری ارتقاء گردشگری اکوتوریسم پایدار مشارکت مردم محلی امکانات و خدمات گردشگری توسعه گردشگری فرهنگی و بومی توسعه گردشگری روستایی اقتصاد محلی، سرزندگی افزایش نشاط گردشگران کار آفرینی، محوریت بازار ورود گردشگران علمی و هویت گرایی انسان محوری بهبود کارایی، بهبود وضعیت منظر 	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد اشتغال مستقیم و غیر مستقیم گسترش فرصتهای شغلی برای زنان ایجاد فرصتهای شغلی جدید، گسترش کارگاه ها و صنعت تنوع بخشی به تولیدات و منابع درآمدی نوآوری در محصولات بومی ایجاد درآمد برای ساکنان، گسترش مشاغل خدماتی توسعه بازارهای محلی، افزایش امنیت - تبادل فرهنگی گسترش فرهنگ استفاده از غذاهای محلی تقویت باورها و احترام به دانش محلی ها زمینه سازی برای گردآوری اطلاعات درباره فرهنگ آداب و رسوم و هنرهای بومی هویت بخشی به شهر انجام مراسم مختلف محلی افزایش سطح آگاهی و اطلاعات مردم محلی تقویت اعتماد به نفس و باور توانایی های بومی تأمین مالی برای مناطق حفاظت شده گسترش صنایع فرهنگی ایجاد صنایع خلاق بومی محلی اطلاعات مردم محلی

پژوهش‌های گردشگری و توسعه پایدار
فصلنامه پژوهش‌های گردشگری و توسعه پایدار

بعد از جمع آوری داده های ثانویه، برای شناسایی دقیق پتانسیل های بومگردی منطقه ای به پردازش و تحلیل های توصیفی و محتوای داده های مختلف اعم از جغرافیایی و اقلیمی و مردم شناسی به ارزیابی مناطق شیروان که دارای جاذبه های طبیعی و فرهنگی هستند پرداخته، چرا که کاربران گردشگری خلاق به دنبال تجربیات اصیل، منحصربه فرد و شخصی هستند. می خواهند مناظر طبیعی، دست نخورده و تخریب نشده را ببینند شناخت ابعاد گردشگری و بررسی آن ها میتواند در رضایت ساکنان و گردشگران در یک ناحیه مؤثر باشد و سبب افزایش جذابیت گردشگری در این نواحی شود. (میرزا کوچک خوشنویس؛ قره آقاجی، ۹۸) منطقه شیروان با توجه به جایگاه ویژه فرهنگی، تاریخی از نظر جغرافیای طبیعی و بهره مندی از قابلیت های متنوع از جمله روستاهای با سبک ساخت و طبیعت بی نظیر، دارای پتانسیل های متعددی در حوزه گردشگری است که متأسفانه این منطقه چندان مورد توجه قرار نگرفته است، احساس نیاز در جهت حفظ منابع طبیعی و توسعه منطقه در مکانی با همان حال و هوای بومی با همان پوشش قشر محلی منطقه، ذوق گردشگر را بیدار کرده و انگیزه های هر دو حاضرین در عرصه را بیشتر می کند. تبیین معیارهای خصوصیات منطقه ای و بوم شناختی شهرستان شیروان بر اساس محتوا، عملکرد و کالبد به شرح ذیل میباشد.

- صخره نوردی
- ماهیگیری
- مزارع تفریحی
- آثار معماری - فرهنگی
- صنایع روستایی
- کوهنوردی
- گیاهان دارویی - زمین شناسی - فسیل شناسی
- آثار دیدنی و باستانی
- ورزشی - کشتی - اسب سواری - دوچرخه سواری

جدول ۳- خصوصیات منطقه ای شیروان سازگار با مفهوم شهر خلاق

محتوا	عملکرد	کالبد	منطقه
کیفیت محیطی، منطقه ای توریستی تنوع محیطی، ادغام گردشگری و مزارع تفریحی	صخره نوردی، ماهیگیری، مزارع تفریحی، آثار معماری فرهنگی صنایع روستایی، مزارع کشاورزی، بافت روستایی	سرزندگی، طبیعت گرایی، توسعه کشاورزی، تنوع کارکردی، فرهنگی محلی، سازگاری	اسطوخودوس
منطقه ای مستقل، تنوع محیطی	منطقه ای مرزی، کوهنوردی، منطقه ای حفاظت شده، گیاهان خودرو طبیعی، صخره نوردی	انعطاف پذیری، سازگاری	گیل
ارزش علمی و زمین شناسی، گیاهان دارویی	منطقه ای علمی، آثار دیدنی، صنایع کوهی، صخره نوردی، جذب نخبگان و زمین شناسان	سرزندگی، علمی تعامل فرهنگی	قلعه زو
نمایاندن هویت و سبک زندگی گذشتگان	صنایع کشاورزی، مراسم سنتی، مزارع تفریحی، غذاهای محلی	تنوع فرهنگ محلی، توسعه کشاورزی	زورام
صنایع تاریخی، سبک شهرسازی تاریخی، ارزش علمی	آثار باستانی رویدادهای روایتی - تاریخی - هویتی - دیگر شاخص های فرهنگی	تاریخی، هویتی - محلی، تعامل فرهنگی، کارکردی	دستکند هنامه
نمایاندن هویت و سبک معماری پس از اسلام	آثار باستانی، رویدادهای روایتی - تاریخی - هویتی، دیگر شاخص های فرهنگی	باستانی - هویتی، بعد علمی تاریخی، شهرسازی پیش از اسلام تنوع تاریخی	تپه باستانی نادر
سبک معماری پس از اسلام	تاریخی - هویتی، ارزش فرهنگی	هویتی - محلی، تعامل فرهنگی کارکردی، سبک معماری همساز با اقلیم	چهار طوقی نیموری
زیست محیطی، تندرستی - ورزشی تنوع محیطی، نمایاندن هنرهای محلی	جشنواره های سنتی، کوهنوردی کشتی با چوخه، بازی های بومی غذاهای محلی	سرزندگی، طبیعت گرایی انسان محوری، تنوع	پنر شهید حمام
			پارک شیروان کوهستان

مهمترین عوامل بومگردی شهر خلاق صنایع بومی محلی منطقه است که از طریق ادغام خوب در یک فضای مجموعه ای که نیازهای اصلی و تمام محورهای احیاء ارزش های محلی را در بر دارد در جهت حفظ هویت و تنوع فرهنگی مؤثر است؛ اما در درجه

اول عوامل بومگردی شهر خلاق مردم محلی و گردشگران هستند که بدون وجود این دو قشر مجموعه‌ای وجود ندارد، و بر همین اساس به پردازش و تحلیل‌های توصیفی و محتوای ویژگی‌های کمی و کیفی جمعیتی بر حسب آمارهایی که توسط سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان خراسان شمالی، اداره محیط زیست، اداره میراث فرهنگی و گردشگری و گزارش سالانه استانداری و ارقام منطقه و بررسی سرویس گیرندگان و سرویس‌دهندگان در جهت استخراج توانایی‌های محلی و تمایلات گردشگران دست یافتیم:

بر اساس داده‌های جمعیتی شیروان زنان بیشتر از مردان می‌توانند در ایجاد محصولات فرهنگی و صنایع فرهنگی نقش قابل توجهی داشته و طبق مهارت و تحصیلات که ۶۸٪ جمعیت محلی را لیسانس و بالاتر تشکیل می‌دهند می‌توانند در مقابل سرویس گیرندگان که همان گردشگران هستند تمایلاتی جهت یادگیری و نقشی در خلق کردن با کمک مردم محلی داشته باشند؛ آمار وضعیت تحصیلی و سنی گردشگران، بیشترین توریست‌ها و بازدیدکنندگان بین ۳۰ تا ۴۰ سال سن و میزان تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر هستند، بر اساس نظریه‌های روان‌شناسانه افراد بین ۳۰ تا ۴۰ سال حس و انگیزه یادگیری داشته و هوش هیجانی آنان با دیدن هنر و حس یادگیری فعال میگردد.

از این رو برای پیشبرد خصوصیات جامعه بومی با منطقه، عواملی همچون مردم محلی و گردشگران که در مجموعه بومگردی و گردشگری اهمیت بسزایی دارد، قشر اول: که همان طبقه جدید نوجوانان محلی یا همان سرویس دهنده‌ها هستند که از اینان الگو برمی‌دارند و همین‌طور شهروندان.

قشر دوم: گردشگران و توریست‌هایی که به‌عنوان پذیرنده هنر محلی پا به عرصه مجموعه گذاشته و حکم سرویس‌گیرنده را در پی دارند.

حال عوامل بومگردی شهر خلاق مؤثر در رونق فرهنگی شیروان که به تحقق مجموعه گردشگری بومگردی خلاق ختم می‌گردد به شرح ذیل مطرح میگردد:

جدول ۴- عوامل بومگردی شهر خلاق

سرویس‌گیرنده	سرویس دهنده (محصولات محلی)	سرویس‌گیرنده
ساز و ترانه‌های محلی	قشمه، دوتار، دهل، سرنا، کمانچه، دایره، موزقان، نی	ترانه‌های کرمانجی و ترکی قشقایی
خلاقیت و طراحی ترانه‌های دلنشین، آموزش طرز نواختن آلات موسیقی محلی، فروش ابزار موسیقی		
ورزش و کشتی	کتابهای نگارش شده کشتی لباس پهلوانی (چوخه، کمر بند)	کشتی باچوخه (برگزاری در مراسم‌های محلی، رواج در بین کرمانجه‌ها)
رواج و گسترش تاریخ پهلوانان کشتی، آموزش سبک کشتی، تولید و پخش کتابهای مورد نظر و لباس پهلوانی		
فطیر و نان محلی	قطلمه، شیرمال، مسکه، سبب زمینی، اگینجه، قطاب	فطیر مسکه (تهیه شده با کره محلی)، فطیراگینجه و قطاب (تهیه شده از سبزی‌های کوهی)
خلاقیت در نوع پخت، تولید و آموزش طرز پخت به سبک سنتی در تنور		
چارق و محصولات عشایری	چارق دوزی، محصولات لینی (پنیر خیکی، ماست خشک، روغن زرد، کشک و قره قورت)	چارق (کفشی با بندهای بلند مختص مردان)، پنیر خیکی (پنیری در ماست خشک نگهداری میشود)
تولید و گسترش چارق‌دوزی، آموزش دوخت و نوع جنس تولیدی، راه اندازی چادر عشایری جهت تجربه سبک زندگی سنتی، آموزش تهیه محصولات لینی		
گلیم بافی، جاجیم بافی، سفره بافی، پارچه بافی، قالی بافی، بافتنی ۲ میل، ۵میل، قلاب بافی	بافت انواع سفره کردی، پالاس، خورجین، زیر انداز، پستی و قالیچه کردی، انواع چادر شب، انواع کیف و کوله پشتی گلیمی، انواع پتو روتختی جاجیمی، فرش دستبافت، دمدری، حوله و دستمال، بافتنی، گلدوزی، انواع جوراب دستکش ۵میل، کلاه تفتی، قلاب بافی.	پالاس (بافته شده از نخ بز و پشم)، کلاه تفتی (بافته شده از پشم بز)، چادر شب (رختخواب بند)
خلاقیت و نوآوری استعدادها در صنایع محلی، بازارهایی جهت فروش، کارگاه‌های آموزشی جهت یادگیری گردشگران		
عروسک‌های محلی و لباس محلی	انواع عروسک‌های ایلی و عشایری تنوع لباس محلی	---
خلاقیت و فن در هنر صنایع محلی، ایجاد بازار و کارگاه آموزشی		

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با توجه به پتانسیل ها و مصادیق عملکردی و همچنین نقشی که مجموعه بومگردی می تواند در ارتقاء کیفی، بصری و عملکردی فضای شهری داشته باشد، تدوین شده است، از این رو هدف اصلی این پژوهش "رونق بخشی تنوع فرهنگی شهر شیروان از طریق مجموعه گردشگری بومگردی که بتواند تمام ظرفیتهای و فرصتهای فرهنگی - اجتماعی اقوام محلی را فعال نماید" می باشد و شناسایی و ارزیابی هر یک از مولفه های نظری، معیارهای عملکردی مؤثر بر تامین و تقویت محیط مجموعه ضرورت داشته، تا بر شناسایی و تدوین الگوهای مناسب فضایی و تعیین معیارهای طراحی به منظور پاسخ گویی به نیازهای مجموعه بومگردی پیش از پیش خودنمایی کند. طرح پروژه مجموعه گردشگری بومگردی خلاق که پایه و اساس طرح ریزی این پروژه خلاقیت و نوآوری است، اما در سمت و سوی صنایع فرهنگی و محلی و دخالت ایده پردازی و خلاقیت در این صنایع می باشد، و در سمت دیگر گردشگران و توریستهایی هستند که هدفهایی از گردشگری و طبیعت گردی شیروان دارند؛ که شاید بتوانند از عوامل دیگر شیروان بهره ببرند، اما از صنایع محلی و تاریخ و تمدن این شهر آن طور که باید بهره ببرند بهره نمی برند، دلیل این عدم بهره مندی نبود مکانی برای دسترسی داشتن و نفوذ به دل فرهنگ و صنایع این شهر است.

بر این اساس مجموعه گردشگری خلاق میتواند به این نیاز پاسخ مثبت بدهد، در ژرفای این پاسخ مثبت هدیه ای بنام خلق کردن و خلاقیت نهفته دارد؛ که شور و ذوق و سرزندگی و تنوع برای گردشگران و برای میزبانان شادی، اشتغال و ثروت و ذوق هنری دربردارد، حال به اجراء درآمدن همچنین مجموعه ای نه تنها برای گردشگر و میزبانان می تواند بهره ای داشته باشد؛ بلکه باعث شهرت بیشتر و هویت بخشی به شهر می گردد، لذا خلق همچنین مجموعه ای می باید با وسواس و ظرافت تمام باشد، چرا که اجراء این طرح باید با جمع بندی مصادیق عملکردی و کالبدی و بارگذاری تمام اینان در مکان صورت گیرد.

منابع

- ابراهیم عطاءزاده، مهناز محمودی زرنندی (پاییز ۱۳۹۶)، مقاله بررسی چگونگی تأثیر طراحی محیطی بومی بر گردشگری روستایی، فصلنامه پژوهش در علوم، مهندسی و فناوری، دوره سوم، شماره ۳.
- میرزاده کوشاهی، مهدی؛ دهقانی، امین (۱۳۹۵)، "مقاله بررسی نقش پتانسیل های بومگردی بندرعباس در جذب گردشگران"، پژوهش نامه فرهنگی هرمزگان، شماره ۱۱، بهار و تابستان، ۱۳۹۵.
- بهرامی، اعظم؛ فرهادیان، همایون (۱۳۸۲) "نقش بومگردی در معیشت پایدار جوامع محلی و حفظ منابع طبیعی"، فصلنامه روستایی و کشاورزی، تابستان، ۱۳۸۲، ۳۲.
- ملکی، سعید؛ عزیززاده، هادی؛ کاملی فر، محمد جواد (۱۳۹۹)، "تحلیلی بر الگوهای پایدار گردشگری شهری در شهر اهواز"، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، دوره ۱۵، شماره ۴۹، بهار، ۱۳۹۹، ۱۸۱-۲۰۱.
- رحیمی، محمد؛ پازند، فاطمه (۱۳۹۵)، "الگوی گردشگری خلاق شهری در ایران با استفاده از مدل تحلیلی سلسله مراتبی" نشریه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی"، دوره ششم، شماره ۳، زمستان، ۱۳۹۵، ۹۷-۱۲۴.
- امیرحسین شبانی، محمدسعید ایزدی (مهر ۱۳۹۳)، مقاله رویکردی نوین به بازآفرینی شهر خلاق، فصلنامه نقش جهان، سال چهارم، شماره دو.
- ربانی خوراسگانی، علی؛ ربانی خوراسگانی، رسول؛ ادیبی، مهدی؛ موذنی، احمد (۱۳۹۰)، "بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق و نوآور (مطالعه موردی: شهر اصفهان)"، فصلنامه جغرافیا و توسعه، دوره ۹، شماره ۲۱، بهار، ۱۳۹۰، ۱۵۹-۱۸۰.
- تولایی، سیمین؛ (۱۳۸۴)، "مقاله بومگردی تاکید بر جاذبه های استان گلستان"، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی، شماره ۱، ۵۸.
- فرجی راد، عبدالرضا؛ احسانی، افسانه؛ (۱۳۹۰)، "مقاله بررسی تأثیر اقامتگاه های محلی (خوشه سار بومگردی) بر ارتقاء سطح زندگی جامعه محلی (با تأکید بر روستای گرمه و شیب دراز)"، نشریه جغرافیای سرزمین، دوره ۸، شماره ۳۰، تابستان، ۱۳۹۰، ۶۳-۷۷.
- نیک نژاد، مریم؛ مهدوی، علی؛ کرمی، امید (۱۳۹۲)، مقاله "آثار زیست محیطی گردشگری با تأکید بر اکوتوریسم"، کنفرانس ملی مخاطرات محیط زیست زاگرس، ۱۳۹۲.

- مسروری جنت، ندا؛ فلاحت، محمد صادق (۱۳۹۴) مقاله "نقش بوم گردی در توسعه پایدار اکولوژیک (نمونه موردی: بوم گردی در پارک جنگلی لویزان)"، فصلنامه اولین کنفرانس تخصصی معماری و شهرسازی ایران، شیراز، موسسه عالی علوم و فناوری حکیم عرفی شیراز، ۱۳۹۴.
- عزت پناه و همکاران (۱۳۹۴) "مقاله‌ای با عنوان «امکان سنجی توسعه بوم گردی در شهرستان علی آباد کتول با مدل GIS و SWOT»، راهبرد مناسب توسعه کاربردی اکوتوریسم را در شهرستان علی آباد کتول واقع در استان گلستان"، ۱۳۹۴.
- لطفی، صدیقه؛ رمضان زاده، مهدی؛ ابراهیمیان، مهناز (۱۳۹۴)، "مقاله سنجش نگرش مردم به نقش آموزش در تمایل به کار آفرینی بوم گردی در منطقه کویری و بیابانی خور و بیابانک"، ۱۳۹۴.
- سرایی، محمدحسین؛ قاسمی، نرگس (۱۳۹۳)، "مقاله بررسی وضعیت گردشگری و بومگردی شهر ورزنه"، فصلنامه اولین همایش بین المللی علمی- راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران، کد مقاله ثبت شده در همایش، ۱۳۹۳، ۲۸۳.
- رحیمی، محمد؛ مردعلی، محسن؛ داهای، الهام؛ فلاح زاده، عبدالرسول (۱۳۹۲)، "شهر خلاق (مبانی نظری و شاخص ها)"، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران، نشریه دانش شهر، شماره ۱۹۶، ۱.
- وحید سنایی از دانشکده حقوق و علوم سیاسی، مقاله توسعه پایدار و گردشگری، مجله سیاسی اقتصادی.
- مرادی زاده، بنان؛ رزمجویی، زهرا؛ موسوی، سید یعقوب (۱۳۹۳)، "مقاله رابطه بین فرهنگ و معماری"، نخستین کنفرانس ملی جامعه معماری و شهر، پاییز، ۱۳۹۳.
- عباس زاده و همکاران، "نقش ارزش های میراث معماری و شهری در توسعه گردشگری فرهنگی، مطالعه موردی: بافت تاریخی ارومیه"، فصلنامه مطالعات شهری، دوره ۴، شماره ۱۴، بهار، ۷۷-۹۰.
- ضرابی، اصغر؛ موسوی، سید نجف؛ باقری کشکولی، علی (۱۳۹۳)؛ بررسی میزان تحقق پذیری شهر خلاق، مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال اول، شماره ۱، پاییز و زمستان، ۱۳۹۳.
- خان محمدی، مرجان؛ قلعه نویی، محمود (۱۳۹۵)، "مقاله بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ از طریق توسعه صنایع خلاق و تبیین محله های فرهنگی در بافتهای تاریخی شهر"، دو فصلنامه علمی - پژوهشی مرمت و معماری ایران، سال ششم، شماره دوازدهم، پاییز و زمستان، ۱۳۹۵.
- گلمکانی، محمد؛ کریم خواه، شکینا (۱۳۹۵)، "مقاله تدوین اصول طراحی شهر خلاق با تأکید بر شاخص های شهر خلاق"، کنفرانس ملی الگوهای نوین در مدیریت کسب و کار، ۱۳۹۵.
- عنابستانی، علی اکبر؛ مظفری، زهرا (۱۳۹۷)، "تبیین عوامل مؤثر بر گرایش روستاییان به گردشگری کشاورزی، مطالعه موردی: روستاهای نمونه گردشگری دهستان فضل شهرستان نیشابور"، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال هفتم، شماره ۲۴، بهار، ۱۳۹۷، ۱۴۵-۱۲۳.
- میرزاکوچک خوشنویس، احمد؛ دودانگه قره آقاجی، تارا (۱۳۹۸)، "مقاله بومگردی عامل مؤثر در جذابیت گردشگری روستایی: بررسی موردی روستاهای استان سمنان و گیلان"، فصلنامه علمی تخصصی مطالعات طراحی شهری و پژوهش های شهری، سال دوم، شماره ۲، تابستان، ۱۳۹۸.
- Syria and Goren (2012) Souvenir Production in Community-Based Tourism and Poverty Reduction in Thailand, 2012.
- Kontogeorgopoulos et al. (2014), Success Factors in Community-Based Tourism in Thailand: The Role of Chance, External Support and Local Leadership, 2014.
- Jafar et al. (2015) article "Local community and tourism development; Case Study: Rural Mountain Destination », 2015.